

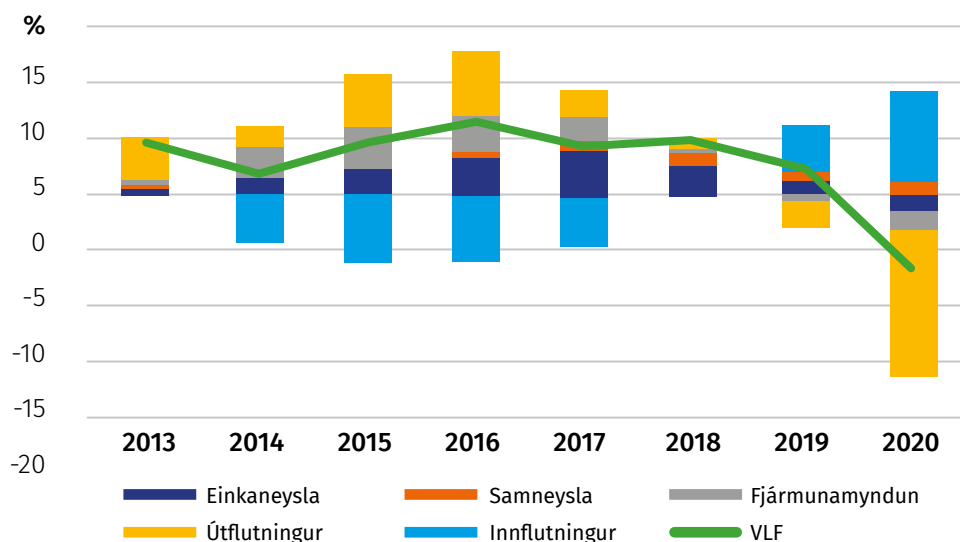
1. Efnahagsmál

1.1 Þróun landsframleiðslunnar

Þegar heimsfaraldur kórónuveirunnar skall á, og ríki heims brugðust við með ströngum sóttvarnaraðgerðum, var gert ráð fyrir mjög miklum samdrætti í þjóðarþúskapnum hér á landi. Í fyrstu var spáð 8-9% samdrætti landsframleiðslu en óvissan sneri helst að því hversu langvarandi kreppan yrði. Bráðabirgðatölur Hagstofunnar um landsframleiðslu á árinu 2020, sem birtar voru í febrúar 2021, sýna heldur minni samdrátt, eða 6,6%. Þetta er næstmesti samdráttur landsframleiðslu á einu ári frá lokum síðari heimsstyrjaldarinnar, en árið 2009 var hann 7,7%.

Mynd 1.1 **Hagvöxtur og framlag undirlíða**

2013-2020

Heimild: Hagstofa Íslands

Samkvæmt tölum Hagstofunnar drógust þjóðarútgjöld, þ.e. samtala einkaneyslu, samneyslu og fjárfestingar, einungis saman um 1,9% á árinu 2020, eða mun minna en landsframleiðsla. Samdráttur landsframleiðslu skýrist því að langmestu leyti af utanríkisviðskiptum. Útflutningur dróst saman um 30,5%, sem er langmesti samdráttur sem mælst hefur, en innflutningur um 22,0%.

Einkaneysla var mun meiri en búast mátti við og minnkaði aðeins um 3,3%. Ferðalög út fyrir landsteinana voru í algeru lágmarki og neysla færðist því í auknum mæli til landsins. Kaupmáttaraukning launa og miklar vaxtalækkanir á árinu juku einnig svigrúm fyrir aukna einkaneyslu. Úrræði í atvinnuleysistryggingakerfinu, hlutabætur og framlenging tekjutengdra atvinnuleysisbóta, studdu einnig við kaupmátt og einkaneyslu fólks sem missti vinnu vegna faraldursins. Stuðningur við fyrirtæki, sem þurftu að loka eða draga úr starfsemi vegna sóttvarnaraðgerða, hefur miðað að því að varðveita ráðningarsambönd og framleiðslugetu hagkerfisins þangað til hjól efnahagslífsins taka við sér á nýjan leik.

Landsframleiðsla á mann minnkaði um 8,2% að raungildi, að teknu tilliti til mannfjöldaaukningar sem nam 1,7% á árinu 2020. Það er mesti samdráttur landsframleiðslu á mann frá lokum seinni heimsstyrjaldarinnar.

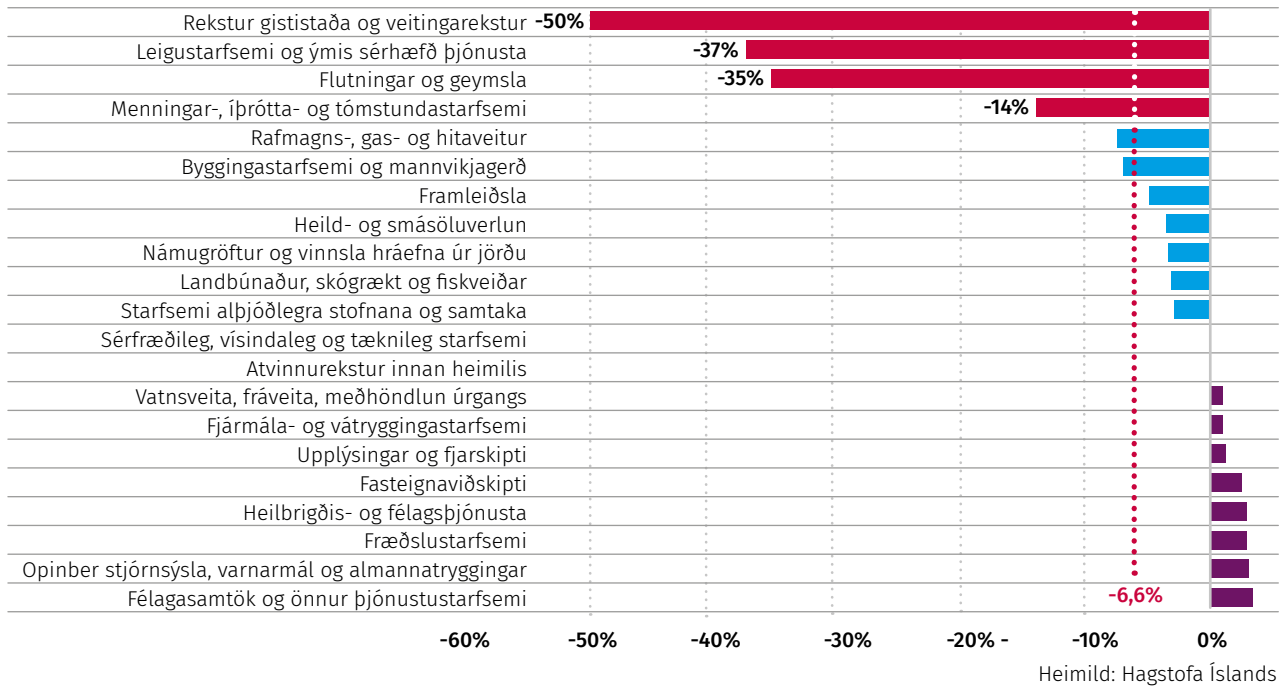
1.1.1 Staða atvinnugreina er ólík

Bráðabirgðatölur Hagstofunnar um vergar þáttatekjur sýna glögglega hvernig efnahagssamdrátturinn árið 2020 kom misjafnt niður á atvinnugreinar. Alls varð 6,6% samdráttur, en um 90% hans má rekja til atvinnugreina þar sem fjöldi starfandi árið 2019 var 19% af heildarfjölda starfandi, samkvæmt tölum Hagstofu. Um er að ræða atvinnugreinarnar. Rekstur gististaða og veitingaþjónusta, þar sem samdráttur vergra þáttatekna var 50%, Leigustarfsemi og ýmis sérhæfð þjónusta, þar sem var 37% samdráttur og Flutningar og geymsla, sem m.a. inniheldur flugþjónustu, þar sem samdrátturinn var 35%.

Vöxtur var í nokkrum greinum á almennum markaði, m.a. Upplýsingum og fjarskiptum og í Fasteignaviðskiptum. Margar atvinnugreinar á opinberum markaði mynduðu framlínu varna í baráttunni við heimsfaraldurinn og þar jukust þáttatekjur milli ára.

Mynd 1.2 **Vergar þáttatekjur eftir atvinnugreinum**

Breyting frá fyrra ári

1.1.2 **Landsframleiðsla talin aukast um alls 2,3% á samningstímanum**

Í þjóðhagsspá Hagstofunnar frá mars 2021 er reiknað með 2,6% hagvexti á árinu og 4,8% árið 2022. Bæði Seðlabankinn og Hagstofan spá því að landsframleiðsla nái sama stigi árið 2022 og var árið 2019.

Í febrúar 2019, eða í aðdraganda samningalotunnar, spáði Hagstofan samtals 10% hagvexti á samningstímanum 2019-2022. Samkvæmt síðustu spá Hagstofunnar, frá 22. mars 2021, verður heildarvöxtur tímabilsins 2,3%. Þar sem mannfjöldi eykst jafnan á bilinu 1-2% árlega, má því búast við að landsframleiðsla á mann dragist saman.

Spá Hagstofunnar gerir þannig ráð fyrir að landsframleiðslan verði tæplega átta prósentum minni að raunvirði í lok samningstímans en gert var ráð fyrir þegar línur voru lagðar við samningsgerð. Samkvæmt þessari spá verða umsvif í hagkerfinu um 660 mö.kr. minni á árunum 2020-2022 en þá var gert ráð fyrir. Megnið af því tapi má rekja til einkennandi greina ferðaþjónustunnar en störfum fækkaði jafnframt mest þar. Alls komu rúmlega 478 þúsund erlendir ferðamenn til landsins á síðasta ári, sem er 76% fækkun frá árinu 2019 þegar þeir voru tæplega 2 milljónir. Í ár ríkir enn mikil óvissa um fjölda ferðamanna.

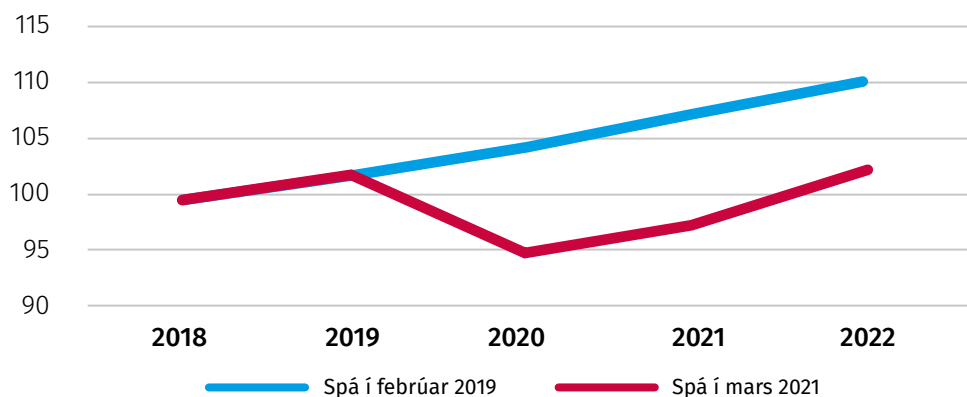
Efnahagsbatinn mun að miklu leyti haldast í hendur við stöðu faraldursins og hraða bólusetninga í helstu viðskiptalöndum landsins.

Miklu máli skiptir hvenær ferðalög milli Bandaríkjanna og Evrópu komast í fyrra horf og dregið verður úr sóttvarnaraðgerðum á landamærum. Í þjóðhagsspá Hagstofunnar frá mars 2021 er gert ráð fyrir ríflega 700 þúsund erlendum ferðamönnum á árinu og að flestir komi á síðari hluta þess. Gert er ráð fyrir að ferðamenn verði um 1,2 milljónir árið 2022 og ferðaþjónustan nái fyrri styrk á árunum 2023 til 2024.

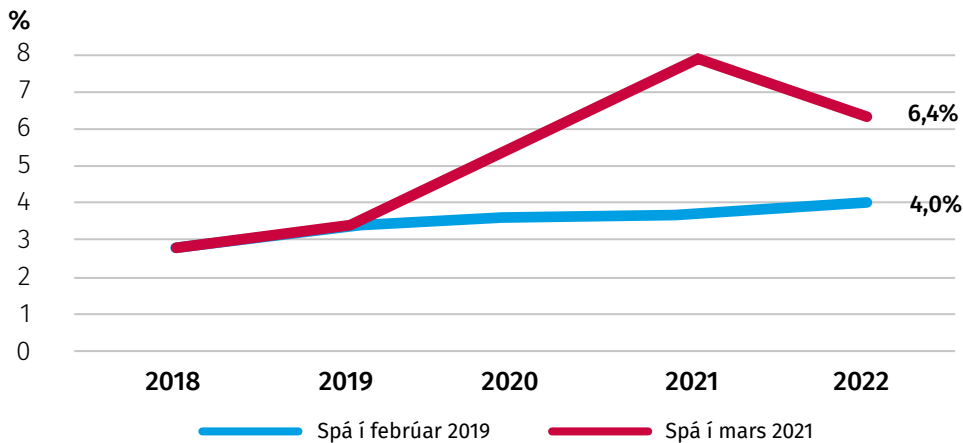
Í byrjun apríl birti Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn spá um þróun heimshagkerfisins næstu ár. Sjóðurinn telur að heimshagkerfið hafi minnkað um 3,3% árið 2020 en stækki um 6,0% árið 2021, mest í nýmarkaðs- og þróunarlöndum. Sjóðurinn hækkaði spá sína um hagvöxt í Bretlandi og Bandaríkjunum en gerði óverulega breytingu á spánni fyrir evrusvæðið. Þetta endurspeglar hraðari framkvæmd bóluasetninga í Bretlandi og Bandaríkjunum en á evrusvæðinu. Þetta er hagfelld þróun fyrir ferðaþjónustu á Íslandi enda eru Bandaríkjamenn og Bretar fjölmennustu hópar erlendra ferðamanna.

Í spá Hagstofunnar frá febrúar 2019 var jafnframt gert ráð fyrir 3,5-4% atvinnuleysi árin 2020-2022, en nú er spáð 6-8% atvinnuleysi á þessu og næsta ári. Atvinnuleysið verður þannig líklega 2,5-4 prósentum meira en búist var við á þessu ári og því næsta sem samsvarar um 5-8 þúsund heilsársstörfum. Ný spá Hagstofunnar gerir ráð fyrir að atvinnuleysi samsvari þá samtals 13-16 þúsund heilsársstörfum.

Mynd 1.3 **Horfur um hagvöxt í aðdraganda kjaralotunnar 2019 og í mars 2021**

Heimild: Hagstofa Íslands

Mynd 1.4 **Horfur um atvinnuleysi í aðdraganda kjaralotunnar 2019 og í mars 2021**

Heimild: Hagstofa Íslands

1.2 Þróun launagreiðslna

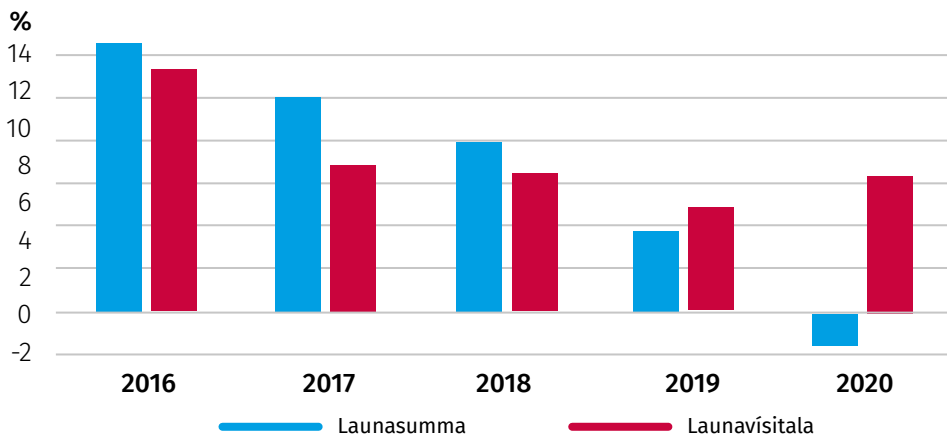
Hagstofan gefur út tölur um staðgreiðsluskyldar launagreiðslur flokkaðar eftir atvinnugreinum. Í daglegu tali er oft talað um launasummu í þessu sambandi. Tölurnar ná yfir starfsfólk sem fær greidd laun frá hinu opinbera og fyrirtækjum en einyrkjar með rekstur á eigin kennitölu, sem reikna sjálfum sér endurgjald, og fjármagnstekjur, eru ekki hluti af gagnasafninu.

1.2.1 Launagreiðslur lækkuðu á milli ára

Á milli ársmeðaltala 2019 og 2020 minnkaði launasumman um 1,6% en á sama tíma hækkaði launavísitalan um 6,3%. Þetta skýrist af 4,8% fækkun starfandi fólks og fækkun vinnustunda vegna skerts starfshlutfalls og minni yfirvinnu, sjá kafla 3.3. Launagreiðendum fækkaði um 2% milli árána 2019 og 2020.

Mynd 1.5 **Breytingar launasummu og launavísitölu**

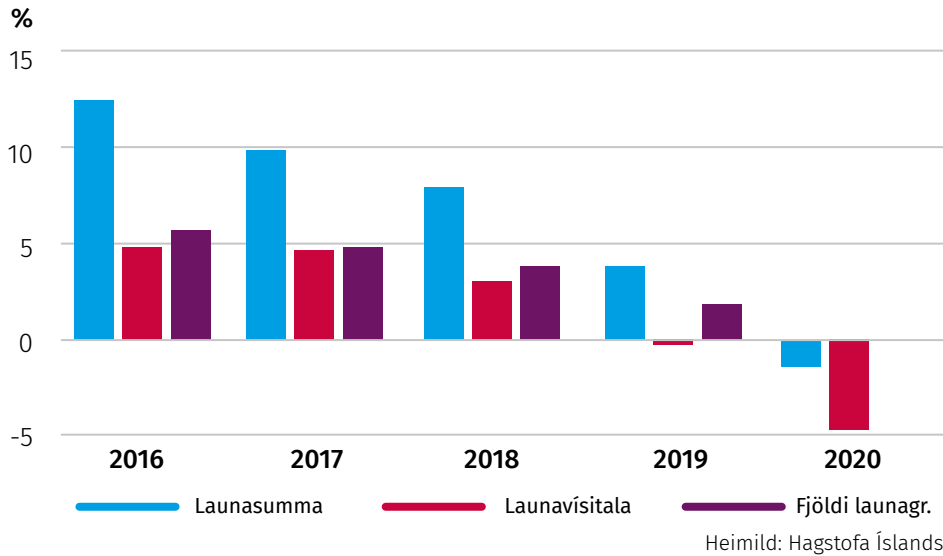
2016 - 2020

Heimild: Hagstofa Íslands

Mynd 1.6 **Þróun launasummu, fjölda greiðenda og launafólks**

2016 - 2020

1.2.2 Tekjutilfærslur styðja við kaupmátt heimilanna

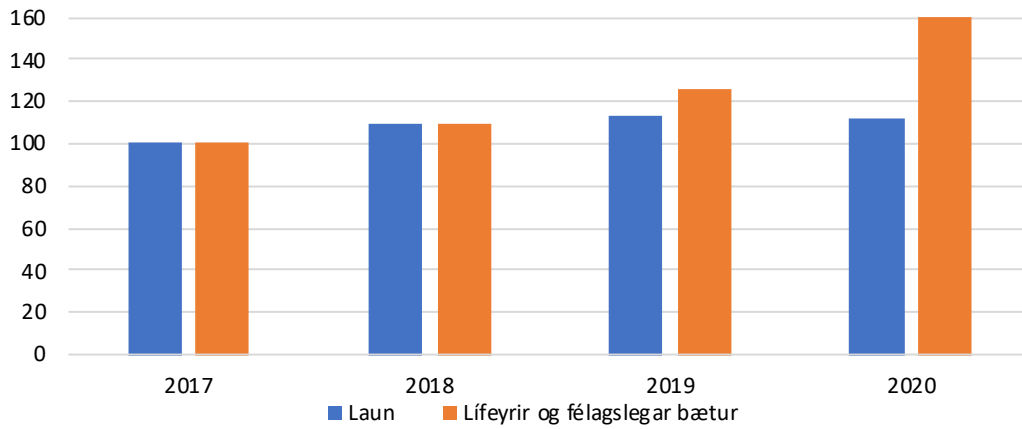
Samkvæmt tölum Hagstofu Íslands um ráðstöfunartekjur heimila-geirans er áætlað að ráðstöfunartekjur heimila hafi aukist um 7,1% á árinu 2020. Ráðstöfunartekjur á mann námu tæplega 4,2 m.kr. á árinu 2020 og jukust um 5,4% frá fyrra ári. Samkvæmt þessu jókst kaupmáttur ráðstöfunartekna heimila um 2,5% á árinu 2020.

Launatekjur heimilanna drógust saman um 2% milli ára, en áætluð aukning lífeyristekna og félagslegra tilfærslna er um ríflega 105 ma.kr. frá fyrra ári, eða um 27%, og áttu stærstan þátt í að heildartekjur heimilanna jukust um 3% frá fyrra ári. Þar af nam aukning í greiðslum almennra atvinnuleysisbóta ríflega 30 mö.kr. auk greiðslna hlutaatvinnuleysisbóta sem áætlað er að hafi numið um 23,5 mö.kr. á árinu. Lífeyristekjur og félagslegar tilfærslur námu um 18% af heildartekjum heimilanna árið 2020, samanborið við ríflega 14% árið 2019. Launatekjur heimilanna námu 58% af heildartekjum þeirra árið 2020 sem er lægsta hlutdeild launatekna síðan 2014.

Kaupmáttur ráðstöfunartekna á mann hefur aukist á hverju ári frá árinu 2011 en minnkaði á árunum 2008-2010. Árið 2009 minnkaði kaupmáttur ráðstöfunartekna á mann um 14,6% og aftur um 12,4% 2010. Það er því ljóst að mun betur tókst að verja kaupmátt ráðstöfunartekna samfélagsins nú en í síðustu kreppu. Að einhverju leyti má rekja það til þess að atvinnuleysi bitnar nú harðar á tekju-lægri hópum á vinnumarkaði en í kreppunni 2008-2010 sem fer þá á mis við almenna kaupmáttaraukningu.

Mynd 1.7 Laun og lífeyrir og félagslegar bætur

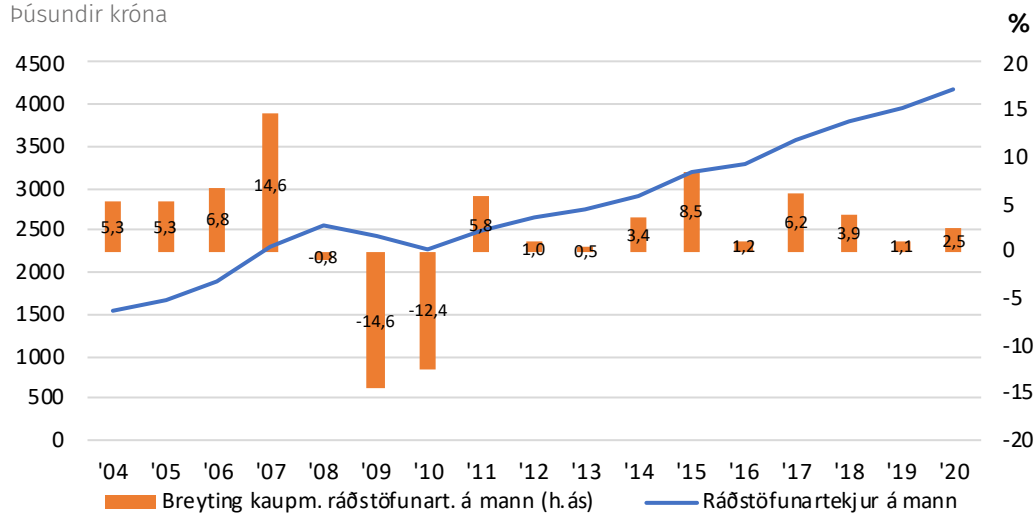
Vísitala, 2017 = 100

Heimild: Hagstofa Íslands

Mynd 1.8 Ráðstöfunartekjur og kaupmáttur á mann

Þúsundir króna

Heimild: Hagstofa Íslands

1.2.3 Mismunandi þróun launagreiðslna eftir atvinnugreinum á tíma kreppunnar

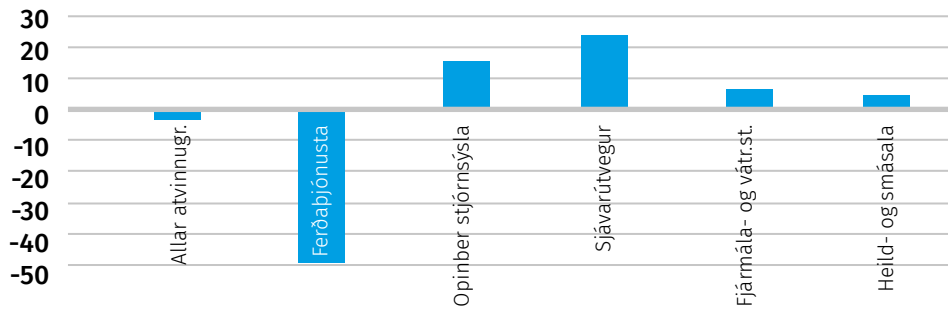
Frá upphafi til loka síðasta árs, þ.e. frá janúar 2020 til janúar 2021, hækkaði launasumman um 0,3%. Launavísitalan hækkaði um 10,3% á sama tíma þannig að heildarlaunatekjur hækkuðu almennt ekki í samræmi við þróun tímakaups eða fastra mánaðarlauna. Vísitala neysliverðs hækkaði um 4,3% á sama tíma þannig að raungildi (kaupmáttur) launasummunnar lækkaði um 4%.

Þróun launasummunar eftir atvinnugreinum á milli janúarmánaða 2020 og 2021 endurspeglar nokkuð vel þróunina í vergum þáttatekjum sem fjallað var um hér fyrir framan. Launasumman í einkennandi greinum ferðapjónustu lækkaði um næstum helming á milli ára, en jókst í sjávarútvegi um 24% (veiðar og vinnsla saman) og hjá hinu opinbera (stjórnsýsla, fræðslustarfsemi, heilbrigðis- og félagsþjónusta) um 16% milli ára.

Launafólki fækkaði um 6,9% milli janúarmánaða 2020 og 2021. Launafólki í ferðapjónustu fækkaði um nær helming. Starfsfólki fjölgaði einungis hjá hinu opinbera (stjórnsýslu, fræðslustarfsemi, heilbrigðis- og ferðapjónustu).

Mynd 1.9 **Breyting launasummu**

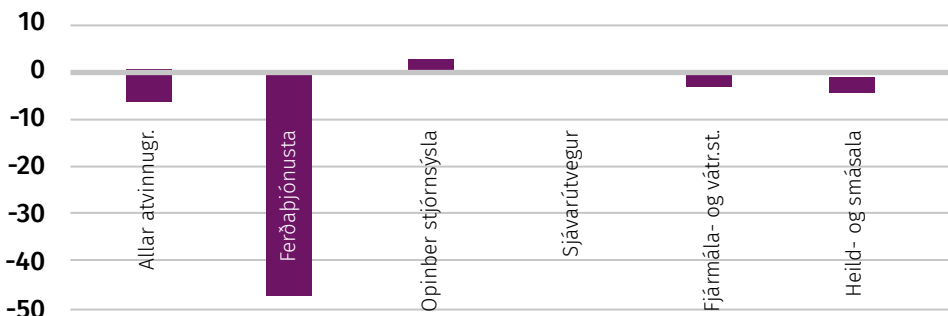
Janúar 2020 - janúar 2021

Heimild: Hagstofa Íslands

Mynd 1.10 **Breyting á fjölda sem fékk staðgreiðslusk. greiðslur**

Janúar 2020 - janúar 2021

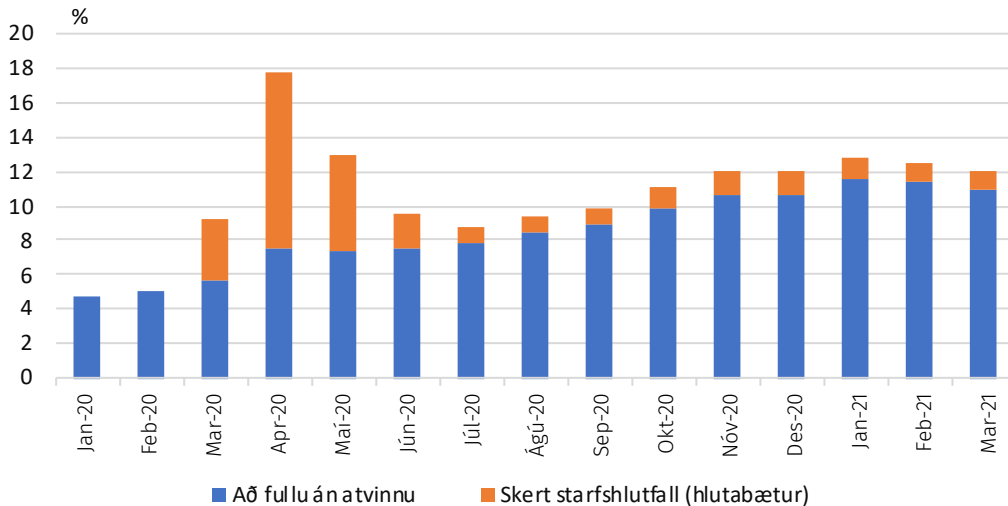

Heimild: Hagstofa Íslands, Hagfræðideild Landsbankans

1.3 Atvinnustig, vinnutímanotkun og atvinnuleysi

Mynd 1.11 **Skráð atvinnuleysi**

Janúar 2020 - Mars 2021

Heimild: Hagstofa Íslands

1.3.1 Atvinnuleysi áfram hátt í sögulegu samhengi

Í lok september 2020, þegar fyrsta skýrsla Kjaratölfræðinefndar kom út, var skráð atvinnuleysi 9% og hafði nær tvöfaldast frá upphafi ársins. Atvinnuleysi hélt áfram að aukast og var komið upp í 11,6% í janúar 2021 en lækkaði í 11,0% í mars. Þar til viðbótar var atvinnuleysi meðal þeirra sem fengu hlutabætur metið á bilinu 1,1-1,4% af áætluðum fjölda fólks á vinnumarkaði á síðustu mánuðum ársins 2020 og í upphafi ársins 2021. Heildaratvinnuleysi í mars 2021 var því 12,1% og var þá það mesta á Norðurlöndunum.

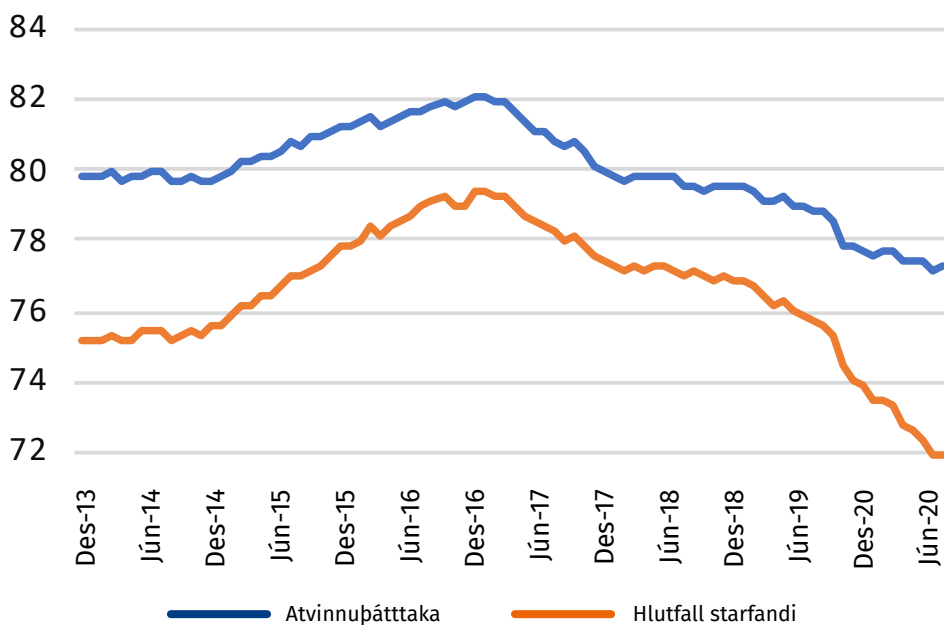
Spár gera ráð fyrir að atvinnuleysi nái hámarki í ár en fari minnkandi með bata í ferðapjónustu. Mikill munur er á spám fyrir árið 2023, en þær gera þó almennt ráð fyrir að atvinnuleysi verði áfram mikið í sögulegu samhengi. Þannig gerir spá Seðlabankans frá febrúar 2021 ráð fyrir 6,3% atvinnuleysi árið 2023 og spá Hagstofu Íslands frá mars 2021 5,4% atvinnuleysi sama ár.

1.3.2 Atvinnuþátttaka hefur minnkað verulega og vinnutími styst

Atvinnuþátttaka mælir hversu hátt hlutfall fólks á vinnualdri er á vinnumarkaði, bæði starfandi og atvinnulausir í atvinnuleit. Atvinnuþátttaka fólks á aldrinum 16-74 ára var um og yfir 80% á árunum 2016-2017, en hefur minnkað verulega eftir að hún náði hámarki um mitt ár 2017 þegar hún var 83-84%. Í apríl 2020 fór atvinnuþátttaka niður í 73,4% og hafði aldrei verið minni. Starfandi fólki fækkaði um tæplega 8% frá ársbyrjun 2019 til ársloka 2020. Vinnutími styttist um 1% á sama tíma þannig að vinnuaflsnotkun minnkaði um tæplega 9% á þessu tímabili.

Mynd 1.12 Þátttaka á vinnumarkaði

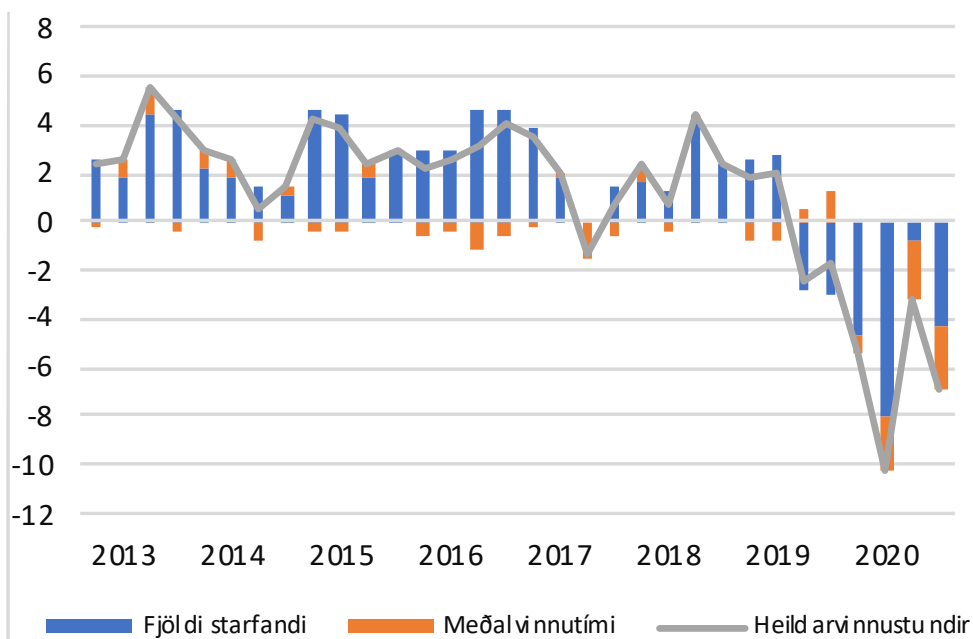
Desember 2013 - desember 2020

Heimild: Hagstofa Íslands

Mynd 1.13 Atvinna og vinnutími, ársfjórðungar

Breyting frá fyrra ári - %

Heimild: Hagstofa Íslands